

SKOLHUSGRUPPEN

FORUM FÖR SKOLPLANERINGSFRÅGOR

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

ku.remissvar@regeringskansliet.se

Stockholm 2016-02-14

Remissvar på betänkandet (SOU 2015:88) Gestaltad livsmiljö

Dnr: Ku2015/02481/KL

Skolhusgruppen har tagit del av betänkandet Gestaltad livsmiljö och vi vill härmed avge vårt remissvar.

Sammanfattning

Vi är i grunden positiva till en ny arkitektur-, form- och designpolitik som bättre speglar samtiden än den nuvarande handlingsplanen *Framtidsformer* från 1998.

Vi anser att det i flera fall är viktigt att tydligare ge direktiv och utse ansvariga.

Några av våra förslag

- Ge Boverket i uppdrag att bevaka barns livsmiljö och barns delaktighet i planering. Öka och fördjupa det ansvar i frågan som Boverket redan har i samverkan med Folkhälsomyndigheten och Movium.
- Ge Skolverket i uppdrag att tillsammans med Boverket arbeta fram riktlinjer för barns livsmiljö i skolan. Det krävs en handledning eller vägledning för skolbyggande.
- Ge Skolinspektionen i uppdrag att aktivt bevaka och utvärdera skolans fysiska miljö.

Skolhusgruppen

Skolhusgruppen är en förening med medlemmar som arbetar med skolplanering och skolplaneringsfrågor professionellt. Vi är arkitekter, landskapsarkitekter, inredningsarkitekter, skolplanerare, pedagoger, miljöpsykologer, forskare mm. Skolhusgruppen har under många år arbetat aktivt för att skolmiljön och barnens livsmiljö, skolgårdar och näraliggande områden ska utformas med hög kvalitet i alla avseenden. Skolhusgruppen arrangerade en konferens 2013 "Konkurrensen om marken", som resulterade i en antologi 2014, utgiven av Skolhusgruppen i samarbete med Arkus och Movium *Skolans och förskolans utemiljöer, Kunskap och inspiration till stöd vid planering av barns utemiljö*.

Det finns en stark koppling mellan *Gestaltad livsmiljö*, och Boverkets och Moviums Vägledning och Allmänna råd för barns utemiljö i anknytning till skolor och förskolor, *Gör*

plats för barn och unga! publicerad i maj 2015. Flera av Skolhusgruppens medlemmar medverkade som experter i framtagandet av Boverkets vägledning.

Barnkonventionen

Kopplingen till barnkonventionen behöver förtydligas och förstärkas, även om texten tar som en självklarhet att barnrättsperspektivet ska tydligare föras in i samhällsplaneringen.

Man talar om att det inkluderande samhället ska ta hänsyn till alla invånarens olika perspektiv och erfarenheter. Vi vill påminna om alla de artiklar som behandlar barnens livsmiljö.

Artikel 2 slår fast att alla barn har samma rättigheter och lika värde, ingen får diskrimineras.

Artikel 3 anger att det är barnets bästa som ska styra alla beslut om barnet.

Artikel 4 Barnkonventionens dignitet i samhällsutvecklingen förtydligas genom artikel 4 som slår fast statens skyldighet att till det yttersta av sina resurser tillgodose barnets sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter.

Artikel 6 slår fast alla barns rätt till överlevnad, liv och utveckling.

Artikel 12 handlar om barns och ungas rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem. Barn och unga har stor kunskap om platserna där de brukar vistas och vet vad det är som gör att dessa platser fungerar.

Artikel 23 berör barn med funktionsnedsättning och rätten att aktivt kunna delta i samhället för att främja självförtroende och kunna leva ett fullvärdigt liv.

Artikel 31 handlar om barnets rätt till lek, vila, fritid samt att delta i det kulturella och konstnärliga livet

Vi tycker det är bra att utredningen lyfter fram artikel 12 om barns rätt att uttrycka sin åsikt. Att få möjlighet att i skolundervisningen lära sig mer om sin miljö och hur den kan påverkas, är viktigt. Skolans miljö brukar kallas den tredje pedagogen.

För den gestaltade livsmiljön är artikel 31 - om alla barns rätt till lek, vila och fritid samt rätten att delta i det kulturella och konstnärliga livet – minst lika viktig.

Barnens livsmiljö

Barnens livsmiljö; uppväxtmiljö, boendemiljö, lekmiljö och skolmiljö – gestaltad, utformad och byggd av oss vuxna är betydelsefull i ett hållbart samhälle. Det behövs olika strategier för stadens utveckling och landsbygdens.

Folkhälsoperspektivet är mycket viktigt, de små barnen är extra sårbara för buller, luftföroreningar och trafikfaror. Barnen behöver utemiljöer där de kan röra sig fritt, tillgängliga och hälsosamma med grönska och stimulerande lekmöjligheter. Det är angeläget att planeringen utformas så att miljön är bra för alla så att barnen inte isoleras i begränsande ”barnmiljöer”. Ett barns motoriska utveckling sker från 0 till 12 års ålder. Den är beroende av att barnen får uppgifter att lösa och att miljön skapar förutsättningar som matchar barnets ålder. Barnet behöver få erfarenheter av problemlösning och även misslyckanden som att ramla, för att gå vidare i utvecklingen.

Det är viktigt att de krav och rekommendationer på friyta lämplig för lek och utevistelse som beskrivs i PBL tas på större allvar i den kommunala planeringen. Boverkets allmänna råd om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet BFS 2015:1 är ett bra redskap för detta.

Idag detaljplaneras ofta förskolor i bottenvåningar på flerfamiljshus. Detta ger mycket dåliga förutsättningar för pedagogiska utemiljöer och tillräcklig friyta. Detsamma gäller skoltomter som ofta ges för liten yta.

Forskning, rådgivning och tillsyn

Forskning kring vad minimala utsläppsgårdar vid förskolor innebär och forskning allmänt kring barn och ungas livsmiljö är något som vi önskar att forskningsfinansiärer och universitet och högskolor satsar på.

Vi föreslår specifika uppdrag till Skolverket att de ger rådgivning angående skolans fysiska miljö och att Skolinspektionen får i uppdrag att granska och utvärdera den fysiska miljön ute och inne.

Boverket borde få ett utökat långsiktigt uppdrag att studera och ge rådgivning kring barnens fysiska livsmiljö, tillsammans med Folkhälsomyndigheten och Movium.

Kunskap om arkitektur och samhällsplanering

Kunskapsnivån om arkitektur och samhällsplanering måste öka i hela samhället, och skolan är en plats där allmänbildningen kan påverkas. Låt ordet ARKITEKTUR komma till heders i stället för att skygga för ett ”exklusivt” begrepp. Om arkitektur används i dagligt tal och alla förstår dess djupa innebörd är det ett bra ord för att beskriva såväl livsmiljö som gestaltningens och designens förutsättningar och resultat.

Arkitekturprojekt i skolundervisningen är intressant och får relevans om det är på riktigt. Det kan ske i samverkan med t ex kommunen. Då är det också betydelsefullt att ha möjlighet att arbeta fördjupat och ha kontinuitet.

Beställarkompetens och kunskap

I ett långsiktigt perspektiv – läs hållbarhet – behöver barnen lära sig mycket om arkitektur och samhällsplanering i skolan. Då får vi såväl beställar- som samråds- och brukarkompetens i framtiden.

Beställarkompetensen måste öka för att barnperspektivet och barns perspektiv ska få genomslag i planeringen. Demokratiska processer tar tid och måste få ta tid. Öka kunskapen om barnkonventionen och barnrättsperspektivet. Utveckla nya arbetssätt kopplat till verksamheten. Implementera arbetssätt när man genomför sociala konsekvensanalyser och barnkonsekvensanalyser.

Någon bör bli ansvarig för resultatet och stå till svars när det inte blir bra. Skolverket alternativt Skolinspektionen bör få i uppdrag att utvärdera resultatet, den fysiska miljön.

Lagen om offentlig upphandling

De offentliga miljöer som skapas i Sverige är viktiga för att ge stöd för målsättningarna i samhället att ge alla människor lika möjligheter till, jämställdhet, god arbetsmiljö och demokrati. Gemensamma målsättningar för att utveckla det offentliga rummet i gestaltungsarbetet är:

- Att skapa hållbara, funktionella offentliga miljöer där brukarna har kommit till tals och i dialog kunnat ge uttryck för behov, önskemål och krav på funktioner som stöder verksamhetens innehåll och utveckling.
- Att skapa processer där värdet av slutresultatet har ökat.
- Beställarna ska få vad de vill ha i en trygg process.

Arkitekter, inredningsarkitekter, landskapsarkitekter och planeringsarkitekter är ofta de som hjälper myndigheter att utforma offentliga miljöer. Det vilket innebär att de är upphandlade via LOU och föreskriver möbler och utrustning från olika statliga, och kommunala ramavtal. Det är arkitekten som i samråd med brukare och beställare definierar och beskriver den miljö och de produkter som ska användas för att motsvara gemensamma ställda krav på kvalitet och funktioner. Dessa rum utformas i långa processer med många parter inblandade. Brukarna är ofta djupt involverade för att definiera sina behov och förutsättningar.

Många aspekter vägs samman från funktionalitet och hållbarhet till individens och gruppens krav och kunskap om den egna verksamheten. Den sammanlagda utformningen och hur de olika delarna fungerar tillsammans på ett optimalt sätt har en stor betydelse i detta arbete. Kunskap om material, formgivning, ergonomi, akustik, ljus och ljud m.m. är några av ett stort antal olika funktioner tillsammans med gestaltningsmässiga hänsyn som ska fungera tillsammans. Förfrågningsunderlaget utformas utifrån detta och lämnas över för upphandling

Vad händer under upphandlingsfasen med;

- den demokratiska processen?
- brukarens behov och önskemål?
- kvalitet och hållfasthet?
- design och funktion?
- sammanhållen gestaltning?
- material och miljöhänsyn?

- då de offentliga upphandlarna inte har möjlighet eller förmåga att utvärdera likvärdigheten i offererade produkter och tjänster och då leverantörer av olika skäl väljer att överklaga upphandlingar med stora kostnader och förseningar som följd.

Att som medborgare, elev, pedagog, ergonom, gestaltande arkitekt m.fl., inse att arbetsprocessen och den samlade kunskapen i projektet, varit en typ av kostsam skendemokrati där kvaliteten på den gestaltade miljön är oviss pga. en offentlig upphandling som många gånger styrs av rädsla att inte följa juridiska regelverk och kortsiktig ekonomisk hänsyn.

Skolhusgruppen ser positivt på förslaget att forskning om upphandling av arkitektur, form och design ska stöttas. Vi gillar också förslaget att Upphandlingsmyndigheten i samverkan med SKL och Byggherrarna, ska ta fram en kvalitetspolicy för kommunerna. Vi vill understryka att brukarens behov, den demokratiska processen, material, miljöhänsyn och sammanhållen gestaltning måste finnas med i en kvalitetspolicy.

Myndigheten för gestaltad livsmiljö

Förslaget om en Myndighet för gestaltad livsmiljö ser vi både fördelar och nackdelar med.

Å ena sidan ser vi stora fördelar med en myndighet som kan stärka barn och unga och det pedagogiska perspektivet. Vi ser positivt på att myndigheten kan verka i hela Sverige. Konsulenter för arkitektur, form och design skulle kunna finnas i alla regioner och vissa större kommuner. Konsulenterna i Göteborg och VGR, Västra Götalandsregionen, kan bidra med erfarenheter och kunskap i ett uppbyggande av liknade verksamhet nationellt. Myndigheten behöver samarbeta med Skolverket för att få in frågorna i utbildningen. Det borde innefatta alla skolämnen. Hållbarhet och demokratiutveckling med livsmiljön som tillämpning tillsammans med Skolverket och regionala utvecklingscentrum runtom i landet.

Å andra sidan ser vi en föreslagen eventuell avveckling av ArkDes som ett stort problem. Vi önskar att få behålla ArkDes även om en ny myndighet skapas, alternativt att ArkDes uppdrag helt enkelt ändras och utökas.

ArkDes

Arkitekturpedagogernas verksamhet i ArkDes har museets utställningar och basutställning som en betydelsefull grundval för sin verksamhet. Samlingarna är vitala som en förutsättning och en källa för den pedagogiska verksamheten. Vi i Skolhusgruppen är oroliga för att en ny myndighet utan samlingarna, basutställning och utställningar får svårt att driva en lika stor eller ännu större pedagogisk verksamhet – i hela landet.

Våra förslag

- Ge Boverket i uppdrag att bevaka barns livsmiljö och barns delaktighet i planering. Öka och fördjupa det ansvar i frågan som Boverket redan har i samverkan med Folkhälsomyndigheten och Movium.
- Ge Skolverket i uppdrag att tillsammans med Boverket arbeta fram riktlinjer för barns livsmiljö i skolan. Det krävs en handledning eller vägledning för skolbyggande.
- Ge Skolinspektionen i uppdrag att aktivt bevaka och utvärdera skolans fysiska miljö.

- Den nya myndigheten borde ha ett uppdrag att ta till vara den forskning som finns inom området, föra ut den och bevaka att den används.
- Forskningsråden bör få i uppdrag att finansiera och initiera forskning om barns livsmiljö, den fysiska miljön och planeringsfrågor som t.ex. barnkonsekvensanalys.
- Forskningsråden bör få i uppdrag att finansiera och initiera forskning om arkitekturpedagogik och metoder för barns delaktighet.

- Ge Utbildningsdepartementet och Skolverket i uppdrag att forma utbildning av lärare som kan svara mot samhällets behov av kunniga och informerade medborgare som kan delta i den demokratiska processen kring byggande, bebyggelse, arkitektur och samhällsplanering. Skapa en formell utbildning för arkitekturpedagoger.
- Föreslå att alla kommuner inrättar tjänster som arkitekturkonsulenter för att stötta skolorna.
- Behåll ArkDes med samlingar, basutställning, utställningar och arkitekturpedagoger. Låt ArkDes vara ett nav i den regionala kunskapsutvecklingen.

Med vänlig hälsning

Skolhusgruppen

Karolina Lorentzi
Ordförande

Suzanne de Laval
ledamot

Skolhusgruppen c/o Karolina Lorentzi
Parkgatan 10
112 30 Stockholm